

ւառիս վրայ ընդարձակ տեղեկութիւններ հրատարակելով, Զաւախք վերնագրով դրքի մէջ, որ տպուած է ի Տփիսիս, 1897ին, Այլ գրուածքի մէջ կը խօսուի երկրի, բնակչաց, տնտեսական դրութեան, ժողովրդի լուսւածութեան, Հայ պիւղացւոց բնակարաններու, զգեստուց, զարդուց, բնտանեկան բարուց, և այլ կարևոր և շահեկան նիւթոց վրայ: Ախալքալաքի գաւառը ունի բազմաթիւ ուխտատեղիներ, զրեթէ ամէն մի գեղեցիկ լեռան գագաթը, ամէն մի ջրառատ և սիզաւետ գաշտ, ուխտատեղի է. գարունը, ամառը և աշունը, գանազան որոշեալ օրեր ուխտի կ'իթայ բարեպաշտ ժողովուրդը:

— Մշակ, 1882, Թ. 188, 220. Փորձ, Գ. Ժր. 109—118: Կոռնկ, 1862, 220—224: Ոռոնայեցի, 175: Սամոսկ, 112: Վարդան, 101: Ն. Հայ. 127:

Շարայարեղի Է. ՍՈՒՔԻՍԸ ԷՓՐԻԿԵԱՆ

Պ Ր Ո Ր Ա Տ Ի Կ Է

(Շար. տես յէջ 566, 1898)

ԱՌԱՋԻՆ յօդուածով խօսեցանք Եկեղեցական Հին մատենադրաց՝ Յովհաննու Ե. զիսոյն 3—4 համարներուն նկատմամբ ունեցած կարծեաց վրայ, հիմալ հարեանցի ակնարկ մը տանք նոյն տուններուն յայլ և այլ լեզու թարգմանութեանց:

Ա. Լաւոնի թարգմանութիւն. — Յովհաննու աւետարանին մեր ուսումնասիրած համարներուն կրիին լատին թարգմանութիւնը կան. այսինքն Հին և Նոր Վուրկաթա, որոց մէջ խնդրոյ նիւթ եղած տունները կը գտնուին, թէպէտ ոչինչ տարբերութեամբ մը:

Իւր առանձին հատորներով հրատարակած Զաւախք, Վարանդ և Զանգեզուրի գաւառ վերնագրով տեղագրական օգտաշատ գրուածքները:

Բ. Ասորի թարգմանութիւն. — Ասորիք երեք և կամ չորս թարգմանութիւն ունին. Փէշիթո, Գիւարթոնեան ձեռագիրը, Երուսաղեմի կոչուած թարգմանութիւնը, և Փիւղաւեմեանը: Այս չորսին մէջ, միայն Փէշիթո կամ Պարզ թարգմանութիւնը բնական է, որ առհասարակ ընդունուած է Ասորիներէն, որ և կը պարունակէ նոյն համարները՝ առանց փոքր ինչ գանազանութեան: Աւելորդ չենք համարիր բնի, թէ ոչ մի թարգմանութիւն, նոյն իսկ լատինականն և յոյն բնագիրն, այնչափ բազմաթիւ Հին օրինակներ ունին, որչափ այս թարգմանութիւնը իսկ Գիւրթոնեանը, որ այժմ իբրեւ առանձին թարգմանութիւն մը չի նկատուիր, այլ Փէշիթոյի վրայէ եղած ձուլում մը, չունի Յովհաննու Ե. զիսոյն երրորդ տան վերջը և ամբողջ չորրորդը: Կը մնան երկու վերջինք, որոնք ամբողջ պահած են նոյն տունները. որով եթէ Ասորի Եկեղեցին՝ իւր ամբողջութեան մէջ նկատենք, մանաւանդ պիտեւոյ Փէշիթո թարգմանութեան մեծ ազդեցութիւնը, բնաւ տարակուսելու տեղի չի մնար թէ Ասորի Եկեղեցին ձանչցեր է ի հնուց հակաճառութեան առիթ տուող տունները:

Գ. Ղիսի թարգմանութիւն. — Երեք թարգմանութիւններէն որ առ Ղիսիս եղած կը տեսնուին, երկուքը միայն ունինք, յորոց բաւական պատասխիներ մնացած են. որոց մէջ Յովհաննու Ե. զուրկ կը գտնենք, Բայց երրորդ տան վերջը և ամբողջ չորրորդը կը պակսին թէքական (Sahidique կամ Thébaine) անուանեալ թարգմանութեան մէջ. իսկ Մեմփիական թարգմանութեան մէջ նոյն տուններուն թարգմանութիւնը կայ, որ գէթ քանի մը ձեռագրաց մէջ կը գտնուի: Հետեալբար այլ համարները Ղիսի Եկեղեցւոյ բոլորովին անծանօթ մնացած չեն, վասն զի Ղիսիքը երկար ժամանակ գործածած են, և արդ ևս կը գործածեն Մեմփիական թարգմանութիւնը:

Դ. Արաբական թարգմանութիւն. — Արաբական թարգմանութիւնը՝ համեմատութեամբ նոր են, և մեծամասնութիւնը ութնորորդ դարու մէջ եղած: Տասուերկու ձեռագրաց մէջ, որք փարսիով ազգային գրատու,

րինած էր. «Եւ վասն էր արգիսօք շուրքն յուզէին. քանզի ըստ հրամանին Աստուծոյ՝ հրեշտակ տեսան իշանէր և յուզէր զշուրքն՝ առ ի բռշխութիւն մարմնական աստից, որ գուշակէր զմաքրութիւն հոգւոցն որ ի ձեռն աստգանին, ...»։ Նշանք՝ ծագմամբ առօրի էր, բայց հայերէն և արաբերէն կը հասկնարաւ, և իւր զրածը ինքն իսկ կը թարգմանէր այս երկու լեզուներու. իրեն բնագիրը կորսուած է, սակայն հայկական թարգմանութիւնը՝ հասած է մեզ, և Տիգրանանկերտ օրինակուած ձեռագործ մը մէջ 1155ին, որ և այժմ է Ս. Ղազար Վնեստկոյ կը գտնուի։

Իսկ ժԻ՛. գարու մէջ ուրիշ հնդինակ մը՝ Սարգիս Կունտ անուամբ, նոյն 3—4 տուհները կ'ընդունի, Յովհաննու Աւետարանին վրայ բըած մեկնութեան մէջ. «Յոս անկեալ զնէր բազմութիւն յոյժ հիւանդաց կաղաց որք ակն ունէին շուքն յուզեցոյ, Ըստ հրաւանին Աստուծոյ իշանէր հրեշտակն և յուզէր զշուքն, և թէ ամբնականան ակտիւք բռչկուի Սինու լինէր... Զի թէ հաւանան նոցա թէ Սելուլմայ շուքն ի հրեշտակէն բռչկէր զամբոնոյ զհիւանդութիւնս, որչափ ևս հրեշտակաց տէրն սպիտակացուցանէ մկրտութեամբ զհոգի և զամբոնն»։ Ուրեմն յայտնի է թէ Հայք, Միջին գարու մէջ ճանչցած էին արդէն Յովհաննու խնդրոյ նիւթ եղող համարները, և դիւրին է զայս պարզել՝ եթէ ընդունինք թէ այդ համարները, ինչպէս նաև Ղուկասու իԲ 43—44, յապաւեցան եօթներորդ դարուն կիսուն, Մաննիքերտի կամ Դըճայ ժողովոյն՝ 650էն, Յովհան Մայրապետեացոյ և իւր

կողմնակցաց ձեռքով: Եւ որովհետեւ քանի մը ձեռագրաց մէջ մնացին նոյն տուններն, Հայք կարող եղան անոնց ծանօթանալ, և այսպէս ազգին մէջ դարձեալ բնդունելութիւն գտան: Այս մասին աւելի տեղեկութիւնս պիտի ունենայիք՝ եթէ Զաքարիա Ա. կաթողիկոսը (854—878) չորս աւետարանաց մեկնութիւնը ձեռքբերին հասած ըլլար, ինչպէս նաեւ եթէ Նանայի՝ սբոյն Յովհաննու, և Սարգիս կոնտի՝ Ղուկասու և Յովհաննու աւետարանաց մեկնութիւնը հրատարակուած ըլլային*:

Խօսեցանք առանձնական մտտեմազրաց
վրայ . Խօսեցանք նաև թարգմանություն
վրայ, անցնի՜ր Հիմայ եկեղեցական պաշ-
տամանց զրքերուն և զանազան սովորու-
թեանց , որոնք աւելի մեծ ապտոյդց մը
պիտի ընձևուեն Յովհաննու Ե. գլխոյն 3—4
տունական վաւերականութեան կամ ոչ վա-
ւերականութեան :

Յոյնք. — Զատկէն վերջ չորրորդ կիւրակէն՝ Յունաց եկեղեցական լեզուով կուչուած է Անդամարութի կիրակէ Կυριακῇ τοῦ παραλύτου՝ և աւելորդ է յիշեցնել թէ նոյն օրը Յովհաննու մեզ ծանօթ գլուխը և առունները պաշտաման մասն կը կազմէին, և ձեռագիրք փոքու իւրից կը զանազանին յայտմիայն՝ որ ոմանց չորրորդ կիրակի կը գնին, այլևս սր առաջ՝ երրորդ։ Սակայն այսչափս յիշնչ պիտի յայտնէր թէ յիւրաքս արդեօք

՝ Ծնորհալի ևս երկու տեղ կ'երգվե անդամալուծին բժշկութեան պատմութիւնը, առնելով իր խօսքերը աւետարանէն, որոնք անծանօթ մնանա՞ծ են Ab. Martinի:

« Ընդ բազմամեայ լուծեալ անձին
Պրորատորիէ աւազանին,
Յորում է ես զսփ ոչ ունիմ
Զի զիս արկցէ մինչ յաւգեսցին »:
(Ողբերգ. էջ 78. Տպ. 1830):

« Պրոբատիկէ աւազանին,
Ութուերեսուն ամ հիւանդին՝
Լսաց իսկաւ զիւրեաւ մահճին,
Երբեք նոյաւ յօր չաբաթին »:
(Բան Հաւատոյ, էջ 186. Տպ. 1830):

Գարսէնայ յիշատակութիւն մը գտնենք՝ Եղիշէի ընծայուած հառի մը մէջ, որ թէպէտ իբր յայտնի վկայութիւն չծառայէ 3-4 տուններուն, սակայն աղօղ կերպով թուի թէ՛ կականարկէն զանոնք։ « Եւ իթէ զնոսա պատմաւս առնօք կարծէք, այդքէն իսկ ի դմին քաղաքի տեսնելի ի Բեթճէզդա զերեսուն և զուրս մմ, գանդողորմորոքիանն ձեր՝ մահիճքն աղաղակեսցեն »։

(Եղիշէ, Ի Մատենաթիւնն Քրիստոսեի,
էջ 241. Տպ. 1838):

3—4 Համարները ծանօթ էին, եթէ սոյն կիրակի օրուան ժամերգութեան մէջ՝ աւետարանի պատմութենէ բաղուած փոքրիկ ոտանաւորներ ալ չգտնուէին:

Լատինք. — Լատինք, մեծ պահանջ երկրորդ ուրբաթը, յետ կարգալու Եղեկէի յժ. 4—24 ընթերցուածը, կը յաւելուն Յովհաննու աւետարանին սոյն անցքը 1—15, և այս սովորոյթը Հնուց ի վեր է: Իսկ վերջերը մտաւ, նոյն աւետարանին Ե. գլխոյն 1—4 տուններ նաև սեփականիւ Ռաֆայելի Հրէշտակապետի տօնին, Հովտեմբեր 24ին: — Դարձեալ ամբոստեան արարողութեան մէջ 1—15 Համարները Նոր-կիրակի յաջորդ երեքշաբթի օրը կը կարդացուին ի պատարագի, և Հաւանական է որ խոյր վերցնող Համարներն ևս, որուն զբաղի օրինակը տարակուսանաց տեղի չեն տար, Միանու արքեպիսկոպոսի ժամանակէն ի վեր նոյն օրը կը կարդացուին. վասն զի ինչպէս կը տեսնուի նոյն վարդապետին De Sacramentis, Յաղագս խորհրդոց ճառէն, Հայրապետը առ նոր մկրտեալս կ'ուղղէ իւր խօսքը. Հետեալքար գատիի տօնախմբութիւնէն ետէ օր վերջ:

Ղփտիք. — Ղփտի եկեղեցւոյ պաշտամունք՝ բաղադրամբ միւս արեւելեան եկեղեցեաց, մեզ նուազ ծանօթ են, սակայն ինչ որ ի ձեռագրաց և Raphæl Tuki (Euchologue) ու Paul de Lagardeի (Orientalia) հրատարակութիւններէն կը տեղեկանամք, այս է, որ տարւոյն մէջ կրկին անգամ և մկրտութեան աւագանի վրայ կը կարդացուին 1—16 կամ 1—18 Համարները, և ամենուն մէջ ալ երրորդ տան վերջը և չորրորդը կը պակսին ամբողջ:

Ասորիք. — Ասորի եկեղեցւոյ մէջ չորս

շահագան ձէսեր կան, Մեքիդ, Յակրիկ, Նեստորական, Մարոնիտ, յետինս բաղադրամբ նոր է քան միւս երեքը, որով կարելի չէ ի վկայութիւն կոչել:

Մեքիդք՝ ի Յունաց միայն լեզուով կը տարբերին, որովհետև իրենց ամեն եկեղեցական մատենաց թարգմանութիւնք են յունարենէ. արդ ինչ որ Յունաց Համարը սինը, նոյն է ասոնց Համար ալ. զայս միայն բնի կարևոր կը Համարենք՝ որ երեք լեզուով Աւետարաններ կը գտնուին իրենց քով, Դամասկոսի բարբառ, գրական Ասորերէն, Արաբերէն:

Անցնելով Յակրիկ արարողութեան, կը տեսնենք որ յաճախ ի գործածութեան է նոյն զուգը, սկսելով մկրտութեան աւագանին, որուն վրայ կը կարդացուի Աւագ երկուշաբթի և երեքշաբթի օրերը. կը Հանդիպինք կարգաւ մեծ պահանջ երրորդ ու Հինգերորդ կիրակէից. Հոգեգալստեան երկուշաբթի, և այլն. այս ամէն ընթերցուածք Հանուած են Փիլոքսեն—Հերակլեան և կամ Փէշիթ թարգմանութիւններէն որոնք կը պարունակեն այդ Համարները:

Իսկ նեստորականը՝ յայտմ միայն կը զանազանի իրեն մերձաւոր Միաբնակ Եկեղեցիէն, որ իւր ծագումէն մինչև ցայժմ միայն արարողութիւն ունեցած է, և իւր եկեղեցական մատենից մէջ մեծ Համաձայնութիւն կայ. արդ, Յովհաննու Ե. 1—18 տունները մեծ պահանջ Դ. շաբթուն երկուշաբթի օրուան սեփականուած են:

Թեպետ Ասորի եկեղեցին միաձայն կը խոստովանի՝ ինչպէս նիւթ տուող տուններուն վաւերականութիւնը, սակայն նա միայն կը յիշէ, Բար-Երէնոսի* բերնով, այդ տանց վէճի առարկայ ըլլալն:

* Բար-Երէնոս, Անճնաշորոքիսն և մատենագիրն անուամբ յօդուած մը կը կարգաւորէ թերթին Al-Machrig (Beirut) թիւ 9. L. Cheikho ստորագրութեամբ. յորում շահեկան քաղաքում մը կ'ընէ ԹԳ Դարուս ասորի մեծ պատմիկի վրայ մօտերս եղած ուսումնասիրութեանց: Ապուլ-Ֆարաճ, անուանեալն Բար-Երէնոս՝ եղբայրիկ ըլլալուն Համար, պարեցաւ 1226—86, եպիս-

կոպոսպետ էր Յակրիկեանց. արեւելեան պատմութիւն մը զրեց ասորերէն լեզուով (յետոյ ալ արաբերէն՝ յաւելուածներով), որով ընդարձակ աղբիւր մը դարձած է ասորի և ասոր պատմական գրականութեան Համար: Ասոր լատիներէն թարգմանութիւն մը Հրատարակած է արեւելագէտն Pococke (Historia compendiosa dynastiarum; Oxford 1665):

Բար-Երբէնոս ուակից արդեօք առած էր այդ իւր «Կ'ըսենք»։ Ինքնին մեզ չի յայտնեւր. սակայն մտածելով որ իւր Aoutsar-Roséի մէջ կը յիշատակէ Հայերէնը, և նոյն իսկ երեքմէն Գիտերէնը, դարձեալ, դիտելով որ նա ծնած է քաղաքի մը մէջ որ թէ՛ հայ թէ՛ ասորի է, վերջապէս՝ նկատելով որ իւր «Կ'ըսենք»ը միայն չորրորդ տանն է ոչ երրորդին կիսուն համար է, դժուար չէ հետեցնելը՝ թէ Բար-Երբէնոս այս առթիւ մէջ արձագանգ մ'է սոսկ Հայաստանի մէջ բնակածին։

Հայկական Եկեղեցին մասնաւոր սովորութիւն մ'ունի, որ բացի եկեղեցական տարւոյ ընթացից մէջ կարդացած Աւետարանն ենքէն, նոր կրիական յաջորդ վեց շաբաթներուն մէջ կ'ընթերցուի չորս Աւետարանները. սոյն ժամանակ շաբաթանց պատմութիւնը չի կարդացուիր՝ արդէն սուրբ Շաբթուան մէջ կարդացուած ըլլալով, դարձեալ՝ Յինանց մէջ անոնց շատ յարմարելուն համար։ Յովհաննու Աւետարանը պատարագի սեփական նուած է, ինչպէս որ Յունաց սովորութիւնն ալ է. Գովհաս՝ առաւօտեան պաշտաման, Մատթէոս և Մարկոս՝ երեկոյեան*։ Այս սովորութիւնը այնպէս մտած է Հայոց մէջ, որ ձեռագրաց և նոյն իսկ տպագրութեանց եղբրքը նշանակուած է իրեն յայտնի նշաններով**։

Հետեաբար, ինչպէս կը տեսնուի, մեծ խաբի կայ ի մէջ Հայոց և այլ ազգաց պաշտաման բաժանմանց։ Հայերը Յիսկանց մէջ Աւետարանը մէկ ծայրէն միւսը կ'ընթերցուն, և այն՝ սովորական կարգով, իսկ տարւոյն միւս ժամանակները՝ կը նմանին այլ Եկե-

ղեցեաց, միայն թէ ընաւ խառն չունին, Տատիանու Համարաբարտիկ ոճով, ինչպէս որ Յունաց և Ասորաց մէջ կը տեսնենք։

Արդ, այս տեղեկութիւնը դարձնելով Յովհաննու Ե. գլխոյն, կը տեսնեմք թէ 1—18 տունները կը կարդացուին յետ Զատիկ, երբորդ եօթնեկին եօթներորդ օրը, պատարագի միջոց։ Սակայն 3—4 տունները մաս կը կազմեն այդ ընթերցման թէ ոչ. կը պատասխանեմք, թէ առհասարակ մեր քննած ձեռագրաց մէջ, չորրորդ համարը կը պակսի, և ընդհակառակն ամէնքն այլ երրորդ համարին վերջը կը պարունակեն. որով գրեթէ ստոյգ է թէ չորրորդ տունը երկար առեւն է վեր կը պակսի Հայոց ծառցին մէջ, եթէ միշտ պակսած չէ։

Դարձեալ ի Մատթոյի, բժշկութեան Աւետարանաց մէջ, զորս հիւանդաց վրայ սովոր են ընթերցուել, կը հանդիպեմք Ե. գլխոյն, որուն 1—19 տունները կը կարդացուին ի մասնաւորի անդամալուծաց վրայ։ Աւելորդ է ըսել թէ ի տպագրութեան (Վինետիկ, 1840, էջ 113—114) 3—4 տունները կը գտնուին. այլ արդեօք հին գրչագիրք կը հաստատեն զայն։

Մինչև ցարդ մեր յիշած վկայութիւնը՝ Հայկական Եկեղեցին հակառակ կը ցուցնուին չորրորդ տան. սակայն հետեւեալն պիտի ապացուցանէ թէ այդ տունը ծանօթ և ընդունուած ալ էր, և այս դեմ ընդդէմ վկայութիւնը մեր նախորդ յօդուածին մէջ յայտնած լրագրից կը զօրացընեն. այն է, թէ Երեսօրեկանը անկարող եղան ի սպառ անհետ ընել նոյն տունը***։ Արդ, այս վկայութիւնն է Սուրբատանց շաբաթանը, որ Պե-

* Այս կարգիս պատճառն, ինչպէս որ մեզ հաւանական կը տեսնուի, եկեղեցական օրը նախընթաց իրիկուընէ սկսիլն է, զնոյն կը հաստատեն նաև մեծամեծ տօներու նախատեսակի արարողութիւնը. և յայտնի է թէ այդ առնուած է ի Հրէից, որք աստեղաց երեւալէն կը սկսէին օրը. որուն կը վկայէ Աւետարանն ըսելով. «Եւ օրն էր յարար և շաբաթ քոչաւանայր», ի պատմութեան Յիսկուս թաղման։

** Շատ կարեւոր է գիտնալ թէ Հայք արդեօք

ուրիշ Եկեղեցիէ մը առած են այս սովորութիւնը, որ մեծապէս կը զանազանի Յունաց և Ասորաց կատարածէն։ Փանի մը Ղվփփի գրչագրաց մէջ առք նման բաներ կը տեսնուին։

*** Այդ կարծիքով ոչ թէ հաստատուել կ'ուզէ գիտնական բանասէրը, թէ միայն Հայոց մէջ տեղի ունեցած է սոյն յայտառումը, կամ ի Հայոց տեղիս առած, այլ թէ ուրիշ ազգաց մէջ եղածին արձագանգն հասցընողներ եղան նաև ի Հայաստան. ինչպէս որ Քոթեմաւորս

տրոս Գեորգիարձի ընծայուած է, ի սկիզբն մետաղադրոգ դարուն, (1019—1058) թէ. պէտէ նշանաւոր հայկաբանը շատ աւելի հին կը գնեն սոյն երգը: Ահա բառ առ բառ մէջ կը բերենք Աւետիքեանի տպագրութեան և շարականաց մեկնութեան համեմատ. «Նոյն և զինքն իսկ տեսանեմք Պրոպատիկէ աւա. զանին. յորա զընին բազմութիւնք ակտա. յետաց, ակնունելով վերտին ջուրցն յուզ. ման: — Աստանոր նորոգեցաւ մեզ աւա. զանըն սելովմայ, ի բանալ զաշըս սըրտից առ ի մերժել զախտս հօգուց և մարմնոց»: (Վենետիկ, 1814, էջ 591): Արդ, ինչպէս կը տեսնուի, հեղինակը յիշատակութիւն կ'ընէ սուրբ մարտիրոսաց գերեզմանին վրայ կատարուած հրաշից և կը բաղդատէ զնոյն բեղհեզայի աւազանին հետ*:

Մինչև ցարդ ըսածնիս ամփոփել ուղելով և զարձնելով աչերնիս Ղիտի և Հայ Եկե. ղեցեաց վրայ, սոյն հետաւորութիւնս կ'ունե. նանք. թէ, այս երկու Եկեղեցիք միայն են որ տարակուսանաց տեղի կու տան այդ համարներու մասին, մինչդեռ այլք՝ եթէ՛ մատենադրաց վկայութեամբք, եթէ՛ թարգ. մանուկեամբք, և եթէ՛ պաշտամամբք՝ կը հաստատեն 3—4 տուները: — Կը մնայ մեզ քանի մը խօսք ալ ձեռագրաց համար ըսել:

Շարայարեղի

Կը յիշէ զՄայրազոմեցի, Ղուկասու ի Բ. 43—44 տուներու համար: (Տես Չամչեան. Պատմ. Հայոց. Հատ. Բ. էջ 362):

* Նոյն շարականի մեկնութեան մէջ, կը յիշուի Պրոպատիկէն՝ յաղօթան ոտնուկայի, հե. աւետալ կերպով, որ անծանօթ մնացած է ան. շուշա Abbbé Martin. «Փաււռն զարա և զա. նօրէնութիւն հօգուց մերոց՝ ի ձեռն ջրոյս այ. ոորիկ... որպէս զանազան ակտան ի ձեռն յուզման ջուրցն սելովմայ»: (էջ 253):

ՄՈՒՐՔ — Կը խօսի ազգագրական, հասարակական, քաղաքական, գրայիսական միւլթոց վրայ: Խմբագիր Աւետիք Արասխա. նեանց: — Գլխն է տարեկան 30 ֆռ.:

Հասցէ TIFLIS, Rédaction de la revue MURCH.

ԵՂՄՈՆԴՈՅ ԴԵ ԱՄԻՋԻՍ

Ճ Ա Ռ Ե Ր

(Շար. տես էջ 258)

Ե.

ՄԱՆՁԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

(1895)

ՊՈՒՔ, սիրելի տղաք, ձեր ներկայ վիճակին մէջ, իբրև ժողովուած ճանապարհ. հորգներ էք շողոմաւ մը խելքը, որ խարխի վերցնելու վրայ է երկայն ճանապարհորդու. թեան մը համար. հաւատք ունիք յաջող ուղևորութեան մը մէջ, փոփոխուած մեծա. մեծ տեսարաններով, և զուարթացած նոր և հաճոյական յուզումներով, և խաղաղ կեան. քի մը բոլոր հանգստութիւններով: Բայց մտածեցէք այսօրուընէ, որ զուք միայն, հա. ւասար և բարեկամ, պիտի չկտրէք ովկիա. նոսը. որ հանդիպակաց զուսը նստիք շքեղ սե. ղանի մը, լայն միջոցներէն անդին, ուր, կարգալով և ուրախ բաներու վրայ խօսելով, կը պտըտիք ազատաբար, կայ աղքատ և երեսն ձգուած մարդիկներու ամբոխ մը, որ շարժելու հազիւ քիչ մը տեղ ունի, եմթար. կուած օդի անբարեխառնութիւններու և ձա. խորգութիւններու, և տխուր յիշատակներով լեցուն, և խողոված շարագուշակ նախազա. ծութիւններով, և եղած աւելի տրտուած ձեր զուարթ հանգստութեան երևոյթէն. և թէ այս ամբոխը բաղկացած է ձեր եղբայրներէն և ձեր քոյրերէն, որ ձեզի համար աշխատե. ցան և պիտի աշխատին, և կապուած են ձեզի հետ խաղացի արեանը և Գրիստոսի կրօնքին կրկին կապելով:

Նախ և յառաջ, մարեհրնիդ այս մտածու. թիւնը գրէք, որ զուք բաղդաւոր ծնաք. վասն